

Н. В. ТЕЛИЧКО
г. Мукачево

ДИАЛОГИЧЕСКАЯ РЕЧЬ НА ЗАНЯТИЯХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА КАК ОДИН ИЗ ПУТЕЙ РЕАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ

Для формирования навыков диалогической речи студентов на занятиях иностранного языка целесообразно применять личностно ориентированный подход, предусматривающий создание искусственных педагогических ситуаций, требующих принятия со стороны студентов самостоятельного решения, поскольку они учатся самостоятельно творчески мыслить; вступать в беседу, содержание которой требует культуры диалогической речи; давать критическую оценку обсуждаемой проблеме; пополнять собственный глоссарий по иностранному языку. Именно такую личностно ориентированную ситуацию каждый педагог способен создать на занятии в форме диалога между преподавателем и студентами или между студентами.

Ключевые слова: диалогическая речь, личностно ориентированное обучение, речевое общение.

Стаття надійшла до редколегії 13.02.2015

УДК 37.01:355.233 (477)

О. М. ТОГОЧИНСЬКИЙ
м. Київ
ipo.tom@ukr.net

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ МОТИВАЦІЇ ДО НАБУТТЯ УМІНЬ ТА НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті розкрито основні напрями роботи з формування в майбутніх фахівців ОВС мотивації до набуття вмінь та навичок соціальної взаємодії, зокрема запропоновано звертати увагу на професійну спрямованість навчання, формування в курсантів пізнавального інтересу до соціальних аспектів професійної діяльності, їхнє особистісне залучення в процес навчання та відпрацювання навичок соціальної взаємодії під час стажування на посадах за фахом підготовки.

Ключові слова: соціальна компетентність, мотивація, пізнавальний інтерес, завдання, стажування, курсанти.

У наш час соціальна компетентність фахівців ОВС є детермінантою їхньої ефективної професійної діяльності. Це стійка характеристика особистості офіцера-правоохоронця, функціональна та інтегративна властивість, що охоплює комунікативний, політико-правовий, рольовий, рефлексивно-психологічний та професійний компоненти та забезпечує успішну та продуктивну професійну діяльність офіцерів органів внутрішніх справ.

Соціальна компетентність офіцерів органів внутрішніх справ нерозривно пов'язана з особливостями їхньої професії, спеціальністю, професійними завданнями, способами практичного виконання та зумовлюється професійною компетентністю, сферою повноважень, обов'язків і відповідальності. Соціальна компетентність виявляється в готовності ефективно вирішувати професійні завдання, пов'язані із забезпеченням громадського

порядку, здійснювати ефективну комунікацію і виконувати соціальні ролі у професійному та криміногенному середовищі, а також у здатності до професійної та соціальної адаптації та самореалізації, спільної командної діяльності, умінні відповідально й конструктивно розв'язувати життєві проблеми та конфліктні ситуації. Від рівня її сформованості сьогодні залежить ефективність виконання представниками правоохоронних органів обов'язків з охорони громадського порядку, відстоювання законних прав та інтересів громадян. Саме тому формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС є важливим завданням їхньої професійної підготовки та актуальним завданням у галузі педагогіки.

На сьогодні вчені активно вивчають проблеми формування соціальної компетентності молодих фахівців. Також дослідники розг-

лядають особливості формування соціальної компетентності в представників різних соціальних та вікових груп. Ідеться про роботи М. Гончарової-Горянської (соціальна компетентність дошкільнят), М. Докторович (формування соціальної компетентності старшого підлітка з неповної сім'ї), І. Печенко (соціалізація дітей в умовах сільських навчально-виховних комплексів), Е. Позднякової (формування соціальної компетентності учнів з обмеженими можливостями здоров'я засобами проектної діяльності), С. Семчук (особливості впливу засобів масової інформації на соціалізацію дітей дошкільного віку) та ін.

Серед проаналізованих докторських дисертацій, виконаних в Україні з проблеми формування соціальної компетентності, слід відзначити дослідження І. Зарубінської. Авторка запропонувала такі педагогічні умови формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: розгляд завдань формування соціальної компетентності студентів як однієї з пріоритетних цілей підготовки фахівців економічного профілю у вищому навчальному закладі; усвідомлення учасниками навчально-виховного процесу дидактичної специфіки поняття «соціальна компетентність» як педагогічної категорії; організація навчально-виховного процесу на основі індивідуального підходу та принципів особистісно зорієнтованого педагогічного впливу; моделювання за допомогою педагогічних технологій інтерактивного та контекстного навчання предметного та соціального змісту життя й діяльності фахівця економічного профілю; забезпечення суб'єктної позиції студентів у навчально-виховному процесі та створення ситуації успіху [3, 9–10].

У свою чергу, Н. Калініна розробила концепцію психологічного супроводу розвитку соціальної компетентності учнів в освітньому середовищі школи [4]. Ця концепція містить методологічні положення (про необхідність створення особливого освітнього середовища в освітньому закладі, скерованого на розвиток соціальної компетентності учнів, збагачення його розвивального потенціалу), теоретичні положення про цілі, принципи, зміст, напрями психологічного супроводу ро-

звитку соціальної компетентності учнів у загальноосвітньому закладі, а також методичні положення щодо проектування розвивальних програм, технології, методи та прийоми розвивальної діяльності.

Дослідниця визначила, що в ході конструювання технології розвитку соціальної компетентності потрібно спиратися на принципи активної взаємодії, стимуляції саморозвитку та створення комфортних умов для всіх учасників освітнього середовища. Така технологія, на думку Н. Калініної, повинна ґрунтуватися на методах активного соціально-психологічного навчання та передбачати створення відповідного освітнього середовища для розвитку соціальної компетентності як учнів, так і педагогів і батьків [4].

Ще одне докторське дослідження з проблеми формування соціальної компетентності здійснив В. Бочаров [1]. Учений визначив, що процес формування соціальної компетентності фахівця ОВС детермінують такі фактори, як ціннісне самовизначення особистості, ефективна організація навчально-виховного процесу; використання особистісного та діяльнісного підходів у навчанні та вихованні; адекватне використання сучасних технологій і методик навчання та виховання. На його думку, для системного формування соціальної компетентності фахівця ОВС в умовах навчання та виховання у вищій школі МВС варто звертати увагу на розвиток інтелектуальних здібностей курсантів (через зміст освіти, технології та методи навчання); розвиток професійних знань і вмінь (професійне виховання в навчальній, навчально-дослідній та науково-дослідницькій діяльності); формування світоглядних установок, духовних цінностей і моральних позицій, адекватних вимогам до професіонала-юриста (через зміст навчальних дисциплін і методи їхнього викладання) та ін. [1, 20].

Загалом можна стверджувати, що науковці під час формування соціальної компетентності віддають перевагу системному, компетентнісному, діяльнісному, особистісно-орієнтованому та технологічному підходам. Крім того, для отримання позитивних результатів щодо формування соціального досвіду особливого значення вони надають ви-

користанню в процесі фахової підготовки теорії розвивального навчання, а також концепції активізації навчально-виховного процесу та творчого саморозвитку особистості. Вчені вважають, що формування соціальної компетентності курсантів та слухачів у ВНЗ повинно мати поетапний характер і передбачати соціальне інформування, залучення майбутнього фахівця до усталених соціальних цінностей, прийняття моделей належної соціальної свідомості й поведінки.

Щодо формування соціальної компетентності майбутніх фахівців правоохоронних органів, слід зазначити, що на сьогодні комплексного дослідження формування соціальної компетентності в курсантів і слухачів ВНЗ МВС України немає: не обґрунтовано концепції та педагогічних умов формування цієї значущої для професійної діяльності якості майбутнього фахівця. Такий стан справ зумовлює необхідність визначення педагогічних умов формування зазначеної якості в майбутніх фахівців ОВС, насамперед їхньої мотивації до формування всіх складників соціальної компетентності.

Метою статті є розгляд шляхів формування у майбутніх фахівців мотивації до набуття вмінь та навичок соціальної взаємодії.

Ми розглядаємо вироблення в майбутніх фахівців мотивації до набуття вмінь та навичок соціальної взаємодії як важливу педагогічну умову формування їхньої соціальної компетентності. Йдеться про необхідність упровадження таких педагогічних умов, як розвиток у майбутніх фахівців мотивації до набуття вмінь та навичок соціальної взаємодії, формування усвідомленого та зацікавленого ставлення до набуття знань, умінь і навичок, що є складниками соціальної компетентності в аспекті підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Ми підтримуємо позицію вчених (С. Занюк, І. Зимня, С. Максименко, Д. Узнадзе) щодо важливості вдосконалення потребнісно-мотиваційної сфери суб'єктів навчання для підвищення їхньої навчальної активності та в цілому для підвищення ефективності професійної підготовки. Важливими щодо цього для нас є слова Д. Узнадзе про потребу як джерело активності. Учений наголошував, що

там, де немає ніякої потреби, не може говоритися про активність, а тому глибоке пізнання мотивів навчально-професійної діяльності суб'єктів навчання може забезпечити успіх, спрямувати їхню активність у русло професійного розвитку [8, 89].

Для нас також важливою є позиція Л. Лепіхової, яка, досліджуючи особливості соціалізації та соціально-психологічної компетентності як рівня особистісної зрілості, зазначає, що для розвитку компетентності важливе значення має те, що особистість сама усвідомлює необхідність роботи в цьому напрямі. За таких умов, на думку дослідниці, коли визначено мету, розгортається внутрішній суб'єктний механізм її досягнення, особистість набуває спеціальних знань і життєвого досвіду, може конструктивно його аналізувати [5].

З огляду на це технологія формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС визначає необхідність цілеспрямованого формування в курсантів позитивної мотивації як до навчальної діяльності, так і до власне формування соціальної компетентності. Ми вважаємо за необхідне звертати увагу як на зовнішні, так і на внутрішні мотиви навчання курсантів. Дослідники (С. Занюк, Л. Подоляк, В. Юрченко та ін.) вважають, що більший ефект дає внутрішня мотивація, коли суб'єкти навчання більш активні, свідомі, для них велике значення мають не так зовнішні чинники (педагогічне оцінювання), як задоволення від власне процесу навчання, можливість осягнення нового. У свою чергу, слід зазначити, що зовнішньомотивовані суб'єкти навчання менше «занурені» в навчальну діяльність, для них не так важливими є пізнавальні або професійні мотиви, їхня активність більшою мірою залежить від зовнішніх щодо процесу та результату навчальної діяльності мотивів [6, 161]. Дійсно, ми вважаємо, що окремі соціальні мотиви все ж таки варто враховувати. Йдеться про мотивацію досягнення, що містить у своїй структурі два головні компоненти – прагнення успіху й уникнення невдачі. У першому випадку мотивація самоствердження, бажання продемонструвати свої реальні й можливі досягнення допомагає успішному навчанню. Ці мотиви, зрозуміло, без гіпертрофованої залежності

від успіху можуть значно покращити ефективність роботи курсантів. У цьому контексті О. Леонтьєв, досліджуючи динаміку мотивів навчання на різних етапах, зазначає, що найвищий етап розвитку мотивації навчання пов'язаний із мотивами, які домінують у широкому соціальному житті, та відповідними життєвими перспективами [2, 127]. Урахування цих мотивів навчальної діяльності, на нашу думку, дозволить краще налагодити навчальну діяльність майбутніх офіцерів ОВС, їхню роботу щодо формування соціальної компетентності.

Для розвитку в майбутніх фахівців мотивації до професійної діяльності та формування усвідомленого й зацікавленого ставлення до набуття знань, умінь і навичок складників соціальної компетентності в контексті підготовки до майбутньої професійної діяльності, – ми, спираючись на дослідження низки вчених (О. Власова, С. Занюк, В. Ротенберг), вважаємо за необхідне велику увагу звертати на формування пізнавального інтересу до професійної підготовки та вивчення різних аспектів соціальної компетентності.

При цьому з огляду на те, що мотиви формуються насамперед в діяльності, основний акцент робимо на відповідну організацію навчальної діяльності курсантів. Зокрема для того, щоб забезпечити особистісне залучення курсантів у процес навчання, формування їхньої позитивної мотивації, вважаємо за доцільне створювати можливості для їхньої інтелектуальної ініціативи й самостійності щодо шляхів вирішення навчальних завдань, залучати їх у процес самостійного пошуку та відкриття нових знань, вирішення складних проблем соціальної взаємодії.

Крім того, в технології формування соціальної компетентності враховуємо важливість того, щоб курсанти змогли усвідомити свій ціннісний соціальний простір і побачили його зв'язок з обраною професією. Для цього передбачено ознайомлювати курсантів із вимогами майбутньої професійної діяльності та її суспільною значущістю, а також вимогами, які вона висуває до соціальної підготовленості фахівців правоохоронних органів. Важливе значення при цьому, на нашу думку, має формування в курсантів соціальних ціннісних

орієнтацій, уявлень про себе як професіонала, усвідомлення ближніх (безпосередніх) і кінцевих (перспективних) цілей професійної підготовки, а також створення позитивного «Я-професійне». Це допоможе курсантам ідентифікувати себе з професійною моделлю, краще уявити себе в майбутньому як правоохоронця. Повсякчасне акцентування на соціальній та суспільній значущості професії правоохоронця, на наше переконання, допоможе курсантам краще зрозуміти корисність, потрібність, важливість отримуваних знань із проблем соціальної компетентності.

Для формування позитивної мотивації як до навчальної діяльності, так і до власне формування соціальної компетентності важливе значення має також відповідний вибір пізнавальних і практичних завдань та орієнтовної основи й способів їхнього вирішення. Важливість таких завдань, як зазначають дослідники Г. Балл, В. Беспалько, І. Дичківська, Є. Клімін, В. Сластьонін, Л. Рубінштейн, зумовлена тим, що будь-яка професійна діяльність є, по суті, вирішенням завдань [7, 474].

З урахуванням досліджень згаданих учених у технології формування соціальної компетентності майбутніх офіцерів ОВС ми вважаємо за необхідне використовувати різні види завдань, насамперед пізнавально-пошукові, дослідницькі, логіко-пошукові, рефлексивно-оцінні, творчі та репродуктивні. Ми беремо до уваги, що зміст усіх завдань має відображати специфіку соціальної компетентності офіцерів ОВС, відтворювати ситуації, явища, процеси, події їхньої професійної діяльності. Ці завдання повинні передбачати розгляд типових ситуацій під час спілкування з різними категоріями населення, допомагати відпрацьовувати в курсантів навички встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми на основі сукупності знань та вмінь, що забезпечують професійну комунікацію на мовному, мовленнєвому та соціокультурному рівнях. У ході вирішення подібних завдань курсанти зможуть краще зрозуміти всі особливості соціально виваженої поведінки в різних ситуаціях професійної взаємодії та усвідомити значення своїх соціальних функцій як правоохоронця та члена суспільства.

У процесі розробки завдань ми також беремо до уваги їхню відповідність інтересам майбутніх фахівців, необхідність розробки завдань декількох рівнів складності та об'єктивні методи оцінки їхнього виконання. Також вважаємо, що використання таких завдань допоможе повніше відтворити особливості професійної діяльності ОВС у соціальному аспекті, зміст власне соціальної компетентності майбутніх офіцерів-правоохоронців.

Слід також указати, що для підвищення рівня зацікавленості курсантів до майбутньої професійної діяльності та власне соціальної компетентності важливе значення має набуття ними навичок соціальної взаємодії під час стажування на посадах за фахом підготовки. Стажування в органах системи МВС розглядається нами як важливий вид навчання курсантів, у процесі якого вони набувають відповідного професійного та соціального досвіду, поглиблюють набуті знання з проблем соціальної компетентності та адаптуються до умов проходження служби й виконання своїх службово-посадових обов'язків.

Як підтверджує аналіз наукових джерел літератури й досвід практичної педагогічної діяльності, стажування дозволяє закріпити в курсантів навички ефективної соціальної взаємодії (володіння засобами вербальної та невербальної комунікації, механізмами взаєморозуміння під час спілкування), виконання соціальних ролей у професійному та криміногенному середовищах та загалом відповідального й конструктивного вирішення життєвих проблем і конфліктних ситуацій. Крім цього, курсанти на стажуванні мають змогу перевірити свої вміння діагностувати власні психологічні стани та почуття для забезпечення ефективної та безпечної діяльності чи здійснювати саморегулювання поведінки.

Для належного набуття курсантами практичних навичок соціальної взаємодії під час виконання професійних обов'язків, а також закріплення отриманих знань, умінь та навичок важливо перед початком стажування розробити з індивідуальний план відпрацювання навичок соціальної взаємодії, порядок ознайомлення на практиці із соціальним аспектом професійної діяльності представника правоохоронних органів.

Отже, у цілому для забезпечення розвитку в майбутніх фахівців ОВС мотивації до професійної діяльності, формування знань, умінь і навичок складників соціальної компетентності – відповідно до розробленої технології передбачено звертати увагу на професійну спрямованість навчання, формування в курсантів пізнавального інтересу до соціальних аспектів професійної діяльності, їхнє особистісне залучення в процес навчання та відпрацювання навичок соціальної взаємодії під час стажування на посадах за фахом підготовки. Ми вважаємо, що за таких умов навчання для курсантів набуватиме особистісного життєвого сенсу, увиразнюватиме їхнє життєве самовизначення в соціальному контексті, посилюватиме прагнення до формування соціальної компетентності. Загалом це допоможе підвищити ефективність їхньої підготовки до успішного функціонування в професійному та соціальному середовищі.

У подальшому планується здійснити експериментальну перевірку педагогічних умов формування соціальної компетентності слухачів та курсантів вищих навчальних закладів МВС України.

Список використаних джерел

1. Бочаров В. М. Система формирования социальной компетентности специалиста органов внутренних дел в процессе профессиональной подготовки : дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.08 / Бочаров Виталий Михайлович ; Ставроп. гос. ун-т. – Ставрополь, 2005. – 400 с.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посіб. / О. І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.
3. Зарубінська І. Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Зарубінська Ірина Борисівна. – Хмельницький, 2011. – 506 с.
4. Калинина Н. В. Психологическое сопровождение развития социальной компетентности школьников : дис. докт. психол. наук : 19.00.07 / Н. В. Калинина. – Самара, 2006. – 460 с.
5. Лепіхова Л. Соціалізація та соціально-психологічна компетентність як рівні особистісної зрілості / Л. Лепіхова // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авторського колективу і науковий редактор) та ін. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.
6. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : підручник / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2008. – 352 с.
7. Рубинштейн Л. С. Основы общей психологии / Л. С. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 720 с.
8. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологии установки / Д. Н. Узнадзе. – Тбилиси : АН Груз. ССР, 1961. – 210 с.

О. М. ТОНОCHYNSKYI
Kyiv

THE FORMATION OF MOTIVATION IN FUTURE OIA SPECIALISTS' FOR COMPETENCE ACQUIRING AND SOCIAL INTERACTION SKILLS

In the article the basic directions of the formation of future OIA specialists' motivation for acquiring competence and social interaction skills were revealed, besides it was proposed to pay attention to cadets' professional orientation of training, formation of cadets' cognitive interest to the social aspects of professional activity, their personal involvement in the process of learning and developing skills of social interaction during the internship in professional position.

Key words: social competence, motivation, cognitive interest, task, internship, cadets.

А. М. ТОГОЧИНСКИЙ
г. Киев

ФОРМИРОВАНИЕ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ОВС МОТИВАЦИИ К ОБРЕТЕНИЮ УМЕНИЙ И НАВЫКОВ СОЦИАЛЬНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

В статье раскрыты основные направления работы по формированию у будущих специалистов ОВС мотивации к обретению умений и навыков социального взаимодействия, в частности предложено обращать внимание на профессиональную направленность обучения, формирование у курсантов познавательного интереса к социальным аспектам профессиональной деятельности, их личностное вовлечение в процесс обучения и формирование навыков социального взаимодействия во время стажировки на должностях по специальности подготовки.

Ключевые слова: социальная компетентность, мотивация, познавательный интерес, задача, стажировка, курсанты.

Стаття надійшла до редколегії 09.02.2015

УДК 378 + 371.134

Л. С. ТОПЧІЙ
м. Одеса
liudatop@ukr.net

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ГІМНАЗІЇ

У статті визначено роль педагогічної практики у процесі підготовки майбутніх учителів-філологів до формування соціокультурної компетентності учнів гімназії, розкрито її зміст. Діяльність студентів у період педагогічної практики є аналогом професійної діяльності вчителя. Практика організовується в реальних умовах роботи навчального закладу, забезпечує занурення студентів в активну соціокультурно-спрямовану професійну діяльність. Квaziпрофесійна діяльність студентів-майбутніх учителів-філологів упродовж педагогічної практики стимулює творче застосування ними сформованих методичних умінь із формування соціокультурної компетентності учнів гімназії, поглиблює пізнавальний інтерес, вдосконалює методичні і комунікативно-технологічні вміння, забезпечує розвиток професійно-значущих якостей особистості майбутнього учителя.

Ключові слова: майбутній учитель-філолог, педагогічна практика, процес підготовки, формування соціокультурної компетентності.

У сучасній лінгводидактиці все актуальнішими стають питання співвивчення мови і культури. Соціокультурна змістова лінія виокремлюється як обов'язкова в мовній освіті учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Особливого значення вона набуває в мовній

підготовці учнів старших класів гімназії. Сучасна гімназійна освіта, на думку науковців (В. Андреев, О. Горошкіна, С. Караман, Є. Полат та ін.), є освітою підвищеного типу з ускладненою навчальною програмою, що зорієнтована на формування в учнів широкого